

Л.Н.ГУМИЛЕВ ат. ЕУАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТИ
ЕВРАЗИЙСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ имени Л.Н.ГУМИЛЕВА
L.N. GUMILYOV EURASIAN NATIONAL UNIVERSITY
Л.Н. ГУМИЛЕВ ат. ЕҰУ ЖАНЫНДАҒЫ ЗАМАНАУИ ЗЕРТТЕУЛЕР ИНСТИТУТЫ
ИНСТИТУТ СОВРЕМЕННЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ ЕНУ имени Л.Н.ГУМИЛЕВА
IMS OF LN GUMILYOV ENU
ЭКОНОМИКАЛЫҚ ЗЕРТТЕУЛЕР ИНСТИТУТЫ
ИНСТИТУТ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ
ECONOMIC RESEARCH INSTITUTE
«ҚАРЖЫЛЫҚ БҰЗУШЫЛЫҚТАРДЫ ЗЕРТТЕУ ЖӨНІНДЕГІ ОРТАЛЫҚ» РМҚ
РГП «ЦЕНТР ПО ИССЛЕДОВАНИЮ ФИНАНСОВЫХ НАРУШЕНИЙ»
RSE «CENTRE FOR FINANCIAL VIOLATIONS RESEARCH»

**«ӘЛЕМДІК ЭКОНОМИКАНЫҢ ТУРБУЛЕНТТІЛІК РЕЖИМГЕ КІРУ
ЖАҒДАЙЫНДА ЕЛДІҢ СЫРТҚЫ ЭКОНОМИКАЛЫҚ ҚЫЗМЕТІ»**

Халықаралық ғылыми- тәжірибелік конференциясының

ЕҢБЕКТЕРІ

ТРУДЫ

Международной научно-практической конференции

**«ВНЕШНЕЭКОНОМИЧЕСКАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ СТРАНЫ
В УСЛОВИЯХ ВСТУПЛЕНИЯ МИРОВОЙ ЭКОНОМИКИ
В РЕЖИМ ТУРБУЛЕНТНОСТИ»**

Works of the international scientific- practical conference

**«FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY OF THE COUNTRY IN CONDITIONS
OF ENTRY OF THE WORLD ECONOMY TO THE MODE
OF TURBULENCE»**

1 часть

2015

Астана

УДК 339.9(063)
ББК 65.5
Ә 52

Редакция алқасы

МАДИЯРОВА Д.М. – төрағасы, э.ғ.д., профессор
РАХМЕТУЛИНА Ж.Б. – төраға орынбасары, э.ғ.к., профессор, Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ «Экономика» кафедрасының меңгерушісі
АХМЕТЖАНОВА С.Б. - э.ғ.д., профессор, Ғылыми экономикалық сараптама орталығының директоры, Экономикалық зерттеулер институты
АЗАТБЕК Т.А. – э.ғ.д., профессор
ЕГЕМБЕРДИЕВА С.М. – э.ғ.д., профессор
РАИМБЕКОВ Ж.С. – э.ғ.д., профессор
ШАЛБОЛОВА У.Ж. – э.ғ.д., профессор
КӘРІБАЕВ Ә.А. - э.ғ.к., Қолданбалы ғылыми зерттеулер бөлімінің меңгерушісі, Республикалық бюджеттің атқарылуын бақылау жөніндегі есеп комитетінің «Қаржылық бұзушылықтарды зерттеу жөніндегі орталық»
СЫДЫҚНАЗАРОВ М.Қ. - ф.ғ.к., саясаттану PhD докторы, Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ жанындағы Заманауи зерттеулер институтының директоры
ТЛЕСОВА Э.Б. - э.ғ.к., доцент

Ә 52 «Әлемдік экономиканың турбуленттілік режимге кіру жағдайында елдің сыртқы экономикалық қызметі» халықаралық ғылыми- тәжірибелік конференциясының еңбектері. - Астана: Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, 2015.-551б.

Труды международной научно-практической конференции «Внешнеэкономическая деятельность страны в условиях вступления мировой экономики в режим турбулентности».- Астана: Евразийский национальный университет им.Л.Н.Гумилева, 2015.-551с.

Works of the international scientific- practical conference «Foreign economic activity of the country in conditions of entry of the world economy to the mode of turbulence».- Astana: L.N. Gumilyov Eurasian National University, 2015.-p.551.

ISBN 978-601-301-521-7

УДК 339.9(063)
ББК 65.5

© Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, 2015
© Евразийский национальный университет им. Л.Н.Гумилева, 2015

ISBN 978-601-301-521-7

11. Holt, D.B. (2004) *How Brands Become Icons: The Principles of Cultural Branding*, Harvard Business School Press, USA.
12. Grant, J. (2006) *The Brand Innovation Manifesto*, John Wiley & Sons, Ltd, UK.
13. de Chernatony, L. and McDonald, M. (2003) *Creating Powerful Brands*, Third Edition. Elsevier Butterworth-Heinemann, UK.
14. Kotler, P. and Keller, K.L. (2006) *Marketing Management*, Twelfth Edition. Prentice Hall, USA, p. 275.
15. Temporal, P. (2002) *Advanced Brand Management: From Vision to Valuation*, John Wiley & Sons (Asia), Singapore.
16. Aaker, D.A. and Joachimsthaler, E. (2000) *Brand Leadership*. The Free Press, USA.
17. Temporal, P., <http://www.asia-inc.com/index.php?articleID=2083> (accessed 23/06/06).
18. Olins, W. (1999) *Trading Identities: Why countries and companies are taking each others' roles*. The Foreign Policy Centre, London.
19. Porter, M. (1998; first published 1990) *The Competitive Advantage of Nations*. Palgrave, UK.

УДК 658:5.125(2)

ДҮНИЕЖҮЗІЛІК САУДА ҰЙЫМЫ ЖӘНЕ ҚАЗАҚСТАН

А.Ж.Тлеужанова

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық
университеті, Астана қ., Қазақстан

Дүниежүзілік сауда ұйымы (ДСҰ) — халықаралық сауда ережелерін еркіндік қағидаларына қарай реттейтін халықаралық экономикалық ұйым. Дүниежүзілік сауда ұйымын құру тарихы Екінші дүниежүзілік соғысы кезінде бастау алғанымен, ол 1995 жылғы 1 қаңтардан бастап жұмыс істей бастады. ДСҰ басты міндеті – іркілссіз халықаралық сауда-саттыққа мүмкіндік туғызу. Дамыған елдердің бастамасымен құрылған аталған ұйым халықаралық саудада экономикалық өсім мен адамдардың тұрмыс-тіршілігін көтеруге ықпал етеді деп есептеледі. ДСҰ-ға кіретін елдердің үлесі әлемдік тауар айналымының 95%-ын құрайды, яғни Ресейді қоспағанның өзінде бүкіл дүниежүзілік нарықты қамтып отыр деуге болады.

1994 жылғы 15 сәуірдегі Дүниежүзілік сауда ұйымын құру туралы Марракеш келісімінің екінші тарауында ұйымның негізгі мақсаты көрсетіледі. ДСҰ мүше-елдері халықтарының әл-ауқаттарын жоғарлату, бұл өмір деңгейін жоғарлату, толық қамтылуға қол жеткізу, сонымен қатар нақты кірістердің жоғарлауы және үнемі өсуі. Қойған мақсаттарына қол жеткізу үшін ДСҰ мүше-елдері «еркін сауда» құруға, яғни сауда ағындарын ырықтандыруға және өзара

пайдалы келісімдерді құруға мақсатталған келіссөздерді өткізу арқылы тауарлармен және қызметтермен өндіріс және сауда көлемдерін көбейтуіне кірісті. Сонымен қатар Келісімнің кіріспе бөлімі, дамып жатқан елдің халықаралық сауданың өсуінде, олардың экономикалық дамуына сәйкес келетін үлес алған негізінен аса кем дамыған елдерге бағытталған кейінгі күштерге қажеттілігін мойындайды.

Бұрынғы кеңестік елдерден оның қатарында қазір Литва, Латвия, Эстония, Грузия, Армения, Молдова, Қырғызстан, Украина және Ресей бар. Бауырлас республикалардың арасынан алғашқылардың бірі болып 1998 жылы 20 желтоқсанда ДСҰ мүшелігіне Қырғызстан қабылданды. Одан соң 1999 жылы 10 ақпанда Латвия, 1999 жылы 13 қарашада – Эстония, 2000 жылы 14 маусымда – Грузия, 2001 жылы 31 мамырда – Литва, 2001 жылы 26 шілдеде – Молдова, 2003 жылы 5 ақпанда – Армения, 2008 жылы 16 мамырда – Украина Дүниежүзілік сауда ұйымының мүшесі атанды. Көршілес Ресей Федерациясы ДСҰ құрамына 2012 жылы 22 тамыздан бастап енеді. Бүгінгі таңда Дүниежүзілік сауда ұйымы мүшелігіне 156 ел (155 мемлекет пен Еуроодақ) қабылданып отыр.

ДСҰ басты міндеті — іркіліссіз халықаралық сауда-саттыққа мүмкіндіктер жасау. Дамыған елдердің бастамасымен құрылған аталған ұйым халықаралық саудада экономикалық өсім мен адамдардың тұрмыс тіршілігін көтеруге ықпал етеді деп есептеледі. Бүгінгі таңда әлемдік сауда жүйесі негізгі бес ұстанымға сәйкес келуі тиіс:

— Саудада еш кемсітушіліктің болмау шарты, яғни бірде-бір мемлекет қайсыбір мемлекетке экспорт пен импортқа шектеушілік қоюға құқығы болмайды;

— Сауда кедергілерін азайту, немесе қайсыбір елдің нарығына шетелдік тауарлардың келуіне кедергі келтіретін факторларды жою, оларға бірінші кезекте кедендік алымдар мен импорттық квоталар жатады, басқаша айтқанда импортқа қойылатын көлемдік шектеулер;

— Тұрақтылық пен сауда шартының алдын-ала болжамдылығы, бұл шетелдік компаниялар, инвесторлар мен үкіметтер қолданыстағы сауда шарттарының кенеттен және бір тараптың еркімен өзгерілмейтініне кепілдік береді;

— Халықаралық саудадағы бәсекелестікті ынталандыру, яғни түрлі елдер фирмаларының тең құқықты бәсекелестігі үшін «әділетсіз» тәсілдерді жою, оған экспорттық субсидиялар (экспортшы-фирмаларға мемлекет демеушілігі), жаңа сату нарықтарын иелену мақсатында демпингтік бағаларды пайдалану;

— Жоғары дамымаған мемлекеттер үшін халықаралық саудада жеңілдіктер жасау. Нақ осы бап жоғарыда көрсетілген ұстанымдарға кереғар келеді, алайда ол әлемдік шаруашылыққа осал дамыған елдерді тарту үшін қажет болды. Бұл елдер алғашқы кезеңде дамыған мемлекеттермен бәсекелесе алмайтыны айдан анық, сондықтан да нашар дамыған елдерге ерекше жеңілдіктер қарастыру «әділетті» болар деп есептеледі.

Қазақстан Үкіметі ДСҰ-ға кіру – елдің сыртқы экономикалық саясатындағы басымды бағыттардың бірі деп біледі. Еліміздің Дүниежүзілік

сауда ұйымына ену үрдісі 1996 жылы 26 қаңтарда ДСҰ Хатшылығына Қазақстанның Ұйымға енуі туралы ресми өтінішін жеткізген сәтінен бастау алды. 1996 жылғы ақпаннан бері Дүниежүзілік сауда ұйымы Қазақстанды бақылаушы ел ретінде танып отыр. Қазақстанның ДСҰ-ға кіру жөніндегі жұмысшы тобы құрылып, оған Ұйымның 40 астам мемлекеті кіреді. Сонымен қатар, нарыққа тауарларды шығару жөніндегі келіссөздерге 14 ел, ал, қызмет нарығына қатысты 10 ел қатысады. Бүгінгі күні Қазақстанның 29 мүше-елдерімен ДСҰ-ға кіру шеңберінде қазақстандық тауарлар мен қызметтерге қол жеткізу бойынша екіжақты келіссөздердің аяқталуы туралы хаттамаларға қол қойылған.

Жеке елдермен өткізілген екіжақты келіссөздердің 14 раундының қорытындылары бойынша Қазақстан тауарлар нарығына шығу жөнінде келіссөздердің соңғы мәресіне жетті. Бүгінгі таңда тарифтік міндеттемелерді егжей-тегжейлі талқылап, АҚШ, Еуропалық Одақ, Канада сияқты елдермен диалог құруға қол жеткізді. Сонымен қатар қызметтер нарығына шығу жөніндегі келіссөздер процесін одан әрі қарқынды жүргізуге негіз қаланды.

Бүгінгі таңда, Грузия, Пәкістан, Түркия, Оман Сұлтанаты, Корея, Жапония, Куба, Мексика Қырғыз Республикасымен екіжақты келіссөздердің аяқталуы туралы Хаттамаларға және ҚР Индустрия және сауда министрлігі мен Мысыр Араб Республикасының Индустрия және технологиялық даму министрлігі арасында өзара түсіністік туралы меморандумға қол қойылды. ҚР мен ДСҰ арасындағы ынтымақтастықтағы маңызды оқиғалардың бірі 2004 жылғы тамыздағы ДСҰ Бас хатшысы С.Паничпакдидің Қазақстанға сапары болды. Осы тұста айта кетер бір жай ДСҰ басшылығы әдетте бір елге арнайы сапар ұйымдастырмайды, қалыптасқан тәжірибе бойынша бірнеше мемлекетті аралап шығады. Осы сапардың барысында ұйым басшысы Елбасы Нұрсұлтан Назарбаевпен, елдің бірқатар министрлерімен кездесіп, ДСҰ келісімдерінің міндеттемелерін қабылдау жөніндегі Қазақстанның ортақ ұстанымын түсінісуге қол жеткізілді.

Қазіргі кезде Қазақстанның Дүниежүзілік сауда ұйымына кіру процесі маңызды сатыда тұр. Келіссөздер жүргізу тұрғысында Қазақстан үшін бес мемлекет, атап айтқанда, АҚШ, Еуропалық Одақ, Канада, Аустралия және Болгария ең маңызды болып табылады. Келіссөздер процесінде уағдаластыққа жету қиыншылықтары тауарлар мен қызметтер нарығына шығуда көп жағдайда олардың нақты коммерциялық мүддені қозғамайтын, тіпті еліміздің экономикалық қауіпсіздігіне нұқсан келтіретін әсіреқатаң талаптар қоюынан туындауда. Аталған проблемаларды реттеу үшін Қазақстанның ДСҰ-ға кіру жөніндегі келіссөздер мен ресми кездесулер кестесі әзірленді. Бұл тұрғыда Сыртқы істер министрлігінің шетелдік мекемелері де ДСҰ мүшелері болып табылатын жеке елдерге саяси ықпалды күшейтуге барлық мүмкіндіктер жасауда.

Еліміздің араға он тоғыз жыл салып Дүниежүзілік сауда ұйымына мүшелікке өткені туралы оқиғаны халық әрқалай қабылдағандай. Дегенмен, қалай болғанда да мұның елеулі тарихи құбылыс болғаны анық.

Қазақстан ДСҰ-ға кіруге 1996 жылдың 29-қаңтарында өтініш беріпті. Содан бері ұзаққа созылған келіссөздер еліміздің халықаралық ұйымның мүшелігіне қабылдану туралы үмітін алыстата түскен еді.

Дүниежүзілік сауда ұйымының мамандары Қазақстанмен келіссөз жүргізудің неліктен ұзаққа созылғанын нақты түсіндірді. Баспасөз хабарламасында Қазақстанның ДСҰ құрамына кіруіндегі күрделілігі мен бірегейлігі республиканың Еуразиялық экономикалық одағына мүшелігімен байланысты тарифтер туралы келісім жасасудың қажеттілігімен байланыстырылған.

Қазақстанның Дүниежүзілік сауда ұйымына енуі туралы ресми келіссөздердің аяқталғанын Елбасы Нұрсұлтан Назарбаев та мәлімдеді. Президент Қазақстанның бұл қадамын «тарихи оқиға» ретінде бағалап, «19 жылға созылған келіссөзде Қазақстан өзіне тиімді шарттарға қол жеткізгенін, ДСҰ мен Еуразиялық экономикалық одағы (ЕЭО) талаптарын ұштастыра алғанын» айтты.

Жалпы, Дүниежүзілік сауда ұйымына мүшеліктен Қазақстан нарығының ұтары не, ұтылар тұсы қайсы? Осы мәселеге келгенде экономикалық және саяси сарапшылардың пікірі екіге жарылды. Сарапшылардың біразы Дүниежүзілік сауда ұйымына мүшелік бізге кері әсер етеді, біздің нарық бұл бәсекелестікке төтеп бере алмайды, онсыз да тұралап тұрған ауылшаруашылығы шетелден ағылатын арзан өнімнен бас көтере алмайды десе, екінші бөлігі – бұл ұйымға мүшелікке өту арқылы біздің сауда кеңістігіміз біршама артады, шетелден әкелінетін автокөліктердің баж салығы төмендейді, шетелдің сапалы бұйымдарына қол жеткіземіз дегенді айтады.

Қайткенмен де, алдағы 1-қаңтардан толыққанды мүшесі болатын ДСҰ-ға Қазақстан 162-ші ел болып енбекші. Еуразиялық экономикалық одаққа мүше елдердің біразы – Қырғызстан (1998 жылдан), Армения (2003 жылдан), Ресей (2012 жылдан) мүше. Бұл мемлекеттер өзінен кейін мүшелікке кірген елдерге өз талаптарын қоя алады және арнайы дауысқа ие.

Әдебиеттер тізімі

1. <http://www.qazaquni.kz/>
2. <http://kz.otyrar.kz/>
3. <http://wto.gov.kz/>

ДҮНИЕЖҮЗІЛІК САУДА ҰЙЫМЫНЫҢ ҚАЗАҚСТАН ЭКОНОМИКАСЫНА ӘСЕРІ

Төлеуұлы А., Кайратова А.К

Е.А.Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік
университеті, Қарағанды қ., Қазақстан

Елбасы «Қазақстан-2050» стратегиясында экономикалық мәселелерге басымдық көрсетіп, жаһандық тайталасқа дайын болу үшін экономикалық және